

מעברי עד כנעני?

בגליון 56 של "עיתון 77" (ספטמבר 1984) נתפרסם רבי-שיח, "עם הופעת ספרו של יעקב שביט". רבי שיח זה נקרא בשמו של הספר, "מעברי עד כנעני". סבורני כי רבי-שיח זה לא היה מכוון כלל לעניין. ראוי היה לבנותו אחרת: להזמין שניים-שלושה אנשים שיבקרו את הספר (ראה להלן), ולתת ליעקב שביט את רשות הדיבור האחרים, כדי שישב על ביקורתם או יעיר על הערכותיהם, כלומר מן הראוי היה לדון בספר, למשל באיזו מידה מתאר הספר כראוי את האידאולוגיה הכנענית והאם אין היא מסתלפת אצלו, באיזו מידה הוא צודק בהראותו אותה כהמשך לגיטימי של זרמים ציוניים של מרידה ביהדות, באיזו מידה ישר המחבר בציטוטי, האם הוא חסר-פניות והאם הוא משתמש בכל החומר הנוגע לעניין, וכדומה.

האמנם עמד ספרו של שביט לדיון? – לא הוא ולא מקצתו. כל המשתתפים לא על הספר דיברו, אלא הטיחו דברים כלפי הרעיונות הכנעניים עצמם. ואולם אם זאת היתה הכוונה מלכתחילה (כפי שאולי ניתן ללמוד מדברי המנחה, אף על פי שאיש מן המשתתפים לא כיוון אליהם במפורש) – מן ההגיון היה לקרוא לזה לא "רבי-שיח", אלא "ערב של השמעה", ואז גם בחירת המשתתפים היתה מובנת יותר: להוציא את מנחם פרידמן, שהיה היחיד אשר הזכיר את ספרו של שביט, מה שעשו שלושת האחרים אינו מכיל כמעט אלא דברי חירוף וגידוף כלפי הרעיון הכנעני, כלפי הוגיו מאז וכלפי הדברים בו מאז.

אינני סבור שכדי להעמיד רבי-שיח בעל רמה צריך היה לשתף "כנעני (מיל.)" כעמוס קינן, שלפי דבריו הוא "יכול לדבר רק בצורה אישית" ו"אין לו שום משנה סדורה". מה גם שיצא לגימלאות לפני יותר מ-30 שנה, ואף-על-פי שעיקר ביקורתו את הכנענים בטרם פרישתו היה שלם רק בעלי "תנופה גרמטית" ותו לא – זהו בכל זאת עיסוקו היחיד שלו עצמו מאז. אסור לשכוח כי גם ליצן החצר, אף כי לכאורה הוא מטיח דברים קשים כלפי מעלה, גם הוא אינו אלא חלק מן המימסד. כמו כן יש לקבוע בצער כי יהושע פורת העלה הכללות והאשמות שהן לא-אמת. הוא בקי כל-כך ב"כל כתבי אורן" עד שהוא מוצא בהם דברים שלא היו ולא נבראו, ומעולם לא נאמרו ולא נדפסו. בייחוד עלי להודיע במפורש כי מעולם לא חשבתי, לא אמרתי, לא בעליפה ולא בכתב ש"ישלום עכשיו" זה הבוגדים 'ברית שלום', ודבריו אלה הם פשוט שקר גמור. כדי לא לומר דבר לחצאין אני מבקש להבהיר מהי הביקורת שיש לי כלפי "ישלום עכשיו".

קודם כל מפריעה לי הלבנת-נייות העולה מן ההשפעה וההשוואה לתנועת "PEACE NOW" האמריקנית. תנועה זו קראה בסיסמתה זו פשוט להחזיר מיד וללא כל תנאי את כל החיילים האמריקניים מווייטנאם. הקבוצה הראשונה בישראל שלקחה לעצמה את הסיסמה האמריקנית הזאת ותרגמה אותה כפשוטה וכצורתה לעברית היתה "חוג של אינטלקטואלים", שהורכב מאנשים שפעלו במסגרות שמאלניות זעירות, רובן מפלגי "מצפן", והם התכוונו באמת למה שהתכוונו הסטודנטים האמריקנים, היינו להוציא מייד וללא תנאי את צה"ל מן "השטחים" ולחזור לגבולות ה-4 ביוני (פרטים מעניינים על כך, ר' מכתיב ל"מעריב" 17.11.77). אחר כך, באפריל-מאי אימצו סיסמה זו חוגים רחבים שכלל לא התכוונו לתבוע מן הממשלה (של אז) את הוצאת צה"ל עכשיו, אלא תבעו תביעות פוליטיות כמציאת דרך להסדר של שלום, כנכונות ליתר ויתורים וכדומה. לדעתי, הם נדחפו לאמץ להם את הסיסמה האמריקנית הבלתי-מתאימה להשקפתם מתוך טעות ושיקולים לא נכונים, גם הריקו אותה מתוכנה.

שנית, אני מבקר גם את שיקוליהם הפוליטיים. דומה בעיני שאין הם נותנים משקל מספיק ליסוד הפן-ערבי, שקדאפי והבעת כסוריה ובעיקר אק הם מבטאיו החריפים ביותר, אבל שהוא מצוי בכמות בולטת שאין להסתירה גם בפרסומי ארגונים ערביים-פלשתיניים שהם כביכול "יוטניים". הביקורת השלישית שלי כלפי "ישלום עכשיו" הרבה יותר עמוקה: כאשר התברר לתנועה זו שאין היא מצליחה לקנות תומכים במידה מספקת כדי להשפיע על מדיניות הממשלה, יצאה מטעמה משלחת אל קהילות הקודש היהודיות באמריקה, כדי להשתדל אצלן שהן תפעלנה את השפעתן ותתערבנה בדרכים שונות במדיניות של ממשלת ישראל.

אין מתיישבת מנייה זו אל אזרחים זרים, שאינם בחרים שלנו ואינם ממלאים חובות אזרח אצלנו, עם המלחמה למען הדמוקרטיה ש"ישלום עכשיו" נפגמה בה מאז קומה, כגון בסיסמה (המיוסדת אמנם על הנחות יסוד כוזבות) "או שישאל לא תהיה יהודית או שלא תהיה דמוקרטית"? ואם כגוף פוליטי שאינו מצליח כל-כך בהפצת רעיונותיו מוכנה "ישלום עכשיו" לפנות לאזרחים זרים בבקשת "הושיענו" ואף לפתוח בחו"ל מבנית משלה – היכן הוא "הישראלי היפה" המתגלם בארגון סימפאטי זה ובמה הוא שונה מן היהודים מבקשי כסף הנזבות שקדמו להם בארצנו ובכל אתר-גלות אחר שניחתו בו? ואם כן, שמא "חזון השלום" שלהם אינו כלל חברה ישראלית פתוחה, ששותפי אמת לה הם כל אזרחיה, אלא בעצם מעין ליגה יהודית להגנה עצמית, סגורה בפני זרים ומתחפשת למדינה, וזו

שתהיה קטנה ככל האפשר, וכך אולי לא ירגישו בה, ויינתנו לה לחיות", כדברי גולדה ז"ל. אבל מעולם לא כיניתי את אנשי "ישלום עכשיו" בשם "בוגדים". אינך יכול לכנות כ"בוגד" אלא מי שהולך אתך לאורך כל הדרך ופתאום עובר למחנה צרף. מי שמלכתחילה היה במחנה היהודי ולא במחנה הישראלי אינו בוגד, ואין זו אלא עלילה שיהושע פורת מעליל עלי, מבלי שאבין מדוע הוא עושה זאת, ומבלי שהוא יוכל לצטט אפילו מראה מקום אחד לכך מדברי.

לא מן הדין להאריך במכתב למערכת, אבל רצוני להעיר סוף סוף גם לענין: ספרו של יעקב שביט נראה בעיני ספר חשוב על אף עמדתו של הכותב. פשוט כי יש בו ריכוז רב של חומר, שחלקו אכן נוגע לעניין. למרות חשיבותו, איני יכול להתעלם מחסרונו הגדול: ניכר בו הרבה יותר מדי כי למחבר חשוב מאוד לכתוב כך שאיש לא יחשוד בו, חלילה, שהוא אוהד את נושא מחקרו, ועמדה זו מביאה ממילא על הספר מגמה של סילוף.

המחבר, היסטוריון ש"המדע והאמת נר לרגליו" מביא כל פירוור של חומר שיש בו כדי להעמיד את רטוש באור לא אהוד (כולל שימוש במרכאות כפולות לציון אמירות ציניות מאת המחבר, כנהוג בכל עתון יומי), אבל הוא מעלים חומר אחר אם זה אינו מעמיד את רטוש באור כזה. אביא דוגמה אחת לכך: שביט מזכיר מכתב למערכת "מעריב" מאת בנימין אליאב, בשם "כוח זכרוננו של רטוש" (עמ' 229, הערה 21 לפרק ג') ואינו מזכיר את העובדה שבגליון אחר של אותו עתון נתפרסמה גם תשובתו של רטוש למכתבו של אליאב, ובה הראה כי אליאב הוא שלא זכר את העובדות.

הייתכן שאיש מדע הנושע עבודתו ביושר יביא במקרה כזה רק דברי צד אחר ולא את דברי התשובה עליהם, גם יעלים מן הקורא שניתנה להם תשובה? וכאן אולי הלחץ הרציני ביותר שיש ללמוד מן הספר: היסטוריון אסור לו שביקש חדשות כוונת-חן כלפי הדעות המהלכות בין קוראיו המיועדים, ואם אמנם המקהלה הכללית של הישראלים המרובעים היא נגד הרעיון הכנעני, והחוקר אינו יכול להתגבר על תלותו בהם – אנה ניח לנושא זה עד שיבוא אדם אחר, שרעיונות אלה אינם מפחידים אותו. להיפך, שהם נאים בעיניו, והוא אמיץ דיו כדי לומר זאת כפה מלא ובמפורש. לאדם האוהב את נושא מחקרו ואהבתו מקלקלת את השורה אפשר לסלוח; מי שמססה בכל כוחו להוכיח שאין הוא אוהב חלילה את הנושא – על כורחו יבוא לידי חטא, וחטא זה אינו עולה שגה, כקודמו, אלא עולה ודון.

עוזי אורן

צלי רשף מגיב:

התייחסותו של פרופ' עוזי אורן תמוחה במידת ההתנשאות שבה. במקום להניח, שמתוך ידיעת העובדות, ציבור גדול בישראל מגיע למסקנות השונות באופן קוטבי משלו, הרי הוא מייחס לציבור זה בורות וקוצר-הבנה של הזרמים השונים בעולם הערבי. לפחות לגבי פרופ' יהושע פורת, שהנו מאנשי "ישלום עכשיו", התייחסו של חוסר הכנת העולם הערבי, הנו יותר מהתנשאות, הנו תוצפה. לעצם העניין, המחשבה שיעמדת ביסוד פעולת "ישלום עכשיו" מכירה בכך כי בעולם הערבי גוונים וזרמים שונים, בתוכם גם גורמים קיצוניים המכונים בכינויים שונים ("חזית הסרוב", "איר-השלמה" ועוד), המסרבים להכיר בקיומה של מדינת ישראל ו/או לחיות לצידה. "ישלום עכשיו" מאמינה כי חובתה ליצור הלך-דרך ציבורי בישראל שיעודד דווקא את הגורמים המתונים בעולם הערבי ויאפשר חיים בצוותא באזורנו. אמונתנו עזה כי אין אלטרנטיבה לדו-קיום בשלום, וכי המחיר של חוסר היכולת להגיע למצב כזה, הנו יקר מכדי שנרצה לשלמו.

ד"ר יעקב שביט מגיב:

צה מוזרה יועץ פרופ' עוזי אורן, לפחות משום שבאה מעטו של חוקר: תנאי לכתיבת מחקר, משתמע מדבריו, הוא אהבת הנושא הנחקר. והרי זה אבסורד מוחלט. האשמתו, כאילו כיוונתי בספרי לדעת מיישהו, היא מגוחכת ואינה ראויה לתגובה.

לעצם העניין: חליפת המכתבים בין רטוש לאליאב משנת 1970, מוכרת לי כולה. אך לענייני, היתה חשובה רק העובדה הבלתי-מעוררת, ש"מערכת הירדן" פרסמה הסתייגות מרוח המאמרים, שאת חשיבותם ההיסטורית הבלטתי היטב. היה ברור לי שאורן (ואחרים) יתקשו לעכל לא רק ביקורת, אלא גם עובדות ביאוגרפיות חדשות שלא נודעו להם למרות קרבתם לרטוש. אבל בין ביקורת עניינית, המהווה תמיד אתגר לעיון נוסף, לבין הערות תפלות ומזוזרות, התהום, כידוע, רבה ביותר.

למי זה טוב?

מ על כריכתו מפיץ "עתון 77", (גל' 56, ספטמבר 1984), את תמונתו של כהנא. למי זה טוב? הרי קוראי העתון אינם זקוקים למסע שיכנוע נגד האיש ותורתו. ואילו כהנא, על פרסומת שכזו הוא תופח ומגבר חיילים: הלנו אתה, "עתון 77", אם לצרינו?

יעל מדיני

תגובת "עתון 77": לנו, יעל, לנו!

תיקון טעויות גל' 57

1. מרשימתו של שלמה טנאי על אמיר גלבוע, בעמ' 7, נשמט שהדברים נאמרו בבית-העלמין בחולון, בלוייתו של המשורר.
2. מהתמונות בעמ' 3 (ספרות ערבית עכשווית), 13, 26, 32 נשמט – צילום: תמר פדוב.
3. רישום הפואמה של מחמוד דרוויש: "אחמד זעטר", בתרגומו מערבית של נעים ערידי, נשמט מתוכן העניינים בעמ' 3.

41 עתונות תחת כיבוש (המשך)

סאדאת כי עצם בואו לישראל יאלץ את ממשלתו להציע ויתורים לצד הערבי, או שבואו (לישראל) יספק לנשיא האמריקאי קרטרי צידוק להפעיל על ישראל את אמצעי-הלחץ העומדים לרשותו. וקיימת גם האפשרות שהנשיא המצרי אכן נושא עיתו תוכנית שלום חדשה (שאותה לא השמיע בנאומו בכנסת, אלא בדיונים סגורים) המבוססת על רעיונות שהעלה לאחרונה בז'ינסינג. יועץ הנשיא האמריקאי לענייני בטחון לאומי, "אל-פג'ר" קובע כי ניתן לסכם עקרונות שסאדאת לא השיג כל אשר ציפה לו, וכי מה שהשיג מאכזב למדי ביחס לציפיות. אמנם היה לסאדאת הישג כמובנים של תרמית בועת-הקהל הישראלית והבינלאומית, אך לעומת זאת מהוות תוצאות הביקור הפסד במישור הערבי (מכה לסולידאריות הערבית), והפסד במישור הפלסטיני (אי-איוכור אש"ף לחלוטין בנאום בכנסת). "כשלונו של סאדאת", כותב העיתון, "פירושו שהוא לא יהיה המפסיד היחיד" (היינו: יונחל הפסד גם לפלסטינים ולגורמים ערביים אחרים).¹⁶

המשך בגליון הבא

הערות

1. פרק שני
2. ראה לעיל, ע' 40 בחיבור הנוכחי.
3. שיחות שקיים כותב החיבור הנוכחי עם עורכי שלושת היומנים.
4. צחפי, ע"ע 3-5.
5. מחמוד יעיש, בשיחה עם כותב החיבור הנוכחי, 7.12.82.
6. מוחמד כטראווי, בשיחה עם כותב החיבור הנוכחי, 18.1.83.
7. נגבי, ע' 154.
8. אלי-שעב, 31.12.73.
9. אלי-קודס, 19.11.68; נגבי, ע' 149.
10. האלוף (מיל), שלמה גזית, בשיחה עם כותב החיבור הנוכחי, 10.1.83.
11. ראה לעיל, בגליון אוקטובר.
12. נגבי, שם.
13. ראה לעיל.
14. אלי-קודס, 18.11.77.
15. שם, 19.11.77.
16. אלי-שעב, 21.11.77.
17. אלי-פג'ר, 21.11.77.

פרק שלישי

1. אלי-קודס, 28.11.68.
2. שם, 7.10.73.
3. שם, 17.10.73.
4. אלי-פג'ר, 27.11.73.
5. אלי-שעב, 21.12.73.
6. אלי-פג'ר, 30.8.75.
7. שם, 2.9.75.